

minististä tutkimusta, mutta se ei ole tullut osaksi valtavirtaa vaan jäänyt omiin keskuksiinsa. Ja läntinen yleisö Venäjän-tutkimuksen ulkopuolella ei tunne Venäjän kulttuurisia erityispiirteitä.

Ažgihinan esitelmä oli erinomainen tiivistelmä kirjallisuuden ja kirjailijuuden kehityskuluista Venäjällä 1980-luvulta alkaen. Hänen mukaansa odotukset kirjallisuuspiireissä olivat perestroikan aikaan korkealla: venäläisen nykykirjallisuuden odotettiin nousevan maailmanmaineeseen ja markkinatalouden

tuovan kirjailijoille vaurautta; teoksille haettiin paralleeleja 1800-luvun klassikoista. Mutta lopulta vain uuden sukupolven naiskirjailijat onnistuivat todella luomaan jotain uutta – ne samat jolle ei ollut löytynyt tilaa dissidentiliikkeessä ja joiden teosten aihepiirit ja käsittelevät olivat myrskyisissä kirjallisuuskeskusteluissa leimattu ”naisten patologiaksi”. Ažgihina huomautti, että yhä tänäänkään venäläinen ihmisoikeusliike ei puhu erikseen naisten oikeuksista.

Ulla Hakanen

Kirjallisuutta ja politiikkaa keväisessä Cambridgessa

Huhtikuun alussa järjestettiin Cambridgen Fitzwilliam Collegessa jokavuotinen BASEES eli *British Association for Slavonic and East European Studies* -konferenssi. Kesällä edessä olevasta Berliinin ICCEES-megatapahtumasta huolimatta Cambridgeenkin oli riittänyt tulijoita noin 200, suurin osa tosin Britanniaista. Suomen edustus oli tänä vuonna vahvasti Helsingin slavistien varassa.

BASEES:ssa ei juurikaan ole kaikille yhteisiä luentoja. Tämän vuoden *plenary session* -teemaksi oli valittu 20 vuoden takaisen Gorbatšovin aikakauden perinnön tarkastelu (puhujina Archie Brown, Eduard Sagalaev ja Bridget Kendall) – aihe, josta oli kyllä aika vaikea innostua yhdeksän-kymmenen aikaan lauantai-iltana. Toinen *keynote lecture* käsittelee ajankohtaisempaa kysymystä: Venäjän keskiluokkaa. Aleksei Levinson Moskovan Levada Centrestä totesi arvioiden keskiluokan osuudesta vaihtelevan 8-80 % välillä. Levinson oli kuitenkin vakuuttunut siitä, että Venäjällä on keskiluokka (esim. pienten ja keski suurten yritysten

johtajat, jotkut henkisen työn tekijät), mutta toistaiseksi se ei ole halunnut tai kyennyt muuttamaan poliittiseksi voimaksi. Sillä ei ole esimerkiksi lainkaan edustusta Duumassa. Venäläistä keskiluokkaa kuvaa hyvä itseluottamus, usko tulevaisuuteen ja ylpeys siitä, että kaikki mitä hänellä on, on itse aikaansaatu ja ansaittua (toisin kuin ”uusrikkaille” tai neuvostoajan nomenklatuuralla). Keskiluokan sosiaalinen vastuu ulottuu yleensä vain omaan perheeseen ja kenties oman yrityksen työntekijöihin.

Kirjallisuudentutkimuksen osalta moni tunnettu amerikkalaisprofessori oli perunut osallistumisensa ja isäntämaankin seniorit tyytyivät pääasiassa toimimaan puheenjohtajina. Varsinaisesta sisällöstä vastasivat paljolti väitöskirjantekijät ja nuoret post doc-tutkijat. Silmiinpistävää oli runouden vähäinen edustus. Aiheissa näkyi viime vuosina trendiksi noussut kirjallisuuden-tutkijoiden kiinnostus muunlaisiin aineistoihin kuin perinteisiin kaunokirjallisiin teksteihin. Esimerkiksi Tsvetajeva-tutkija Alexandra Smith käsittelee kohdettaan

tällä kertaa klassisen musiikin kautta. Venäläisen modernismin tuntija Stephen Hutchings taas on siirtynyt tutkimaan sähköistä mediaa ja analysoi esitelmässään venäläistä tv- uutisointia Beslanin koulukaappauksen yhteydessä. Ykköskanavan *Vremjassa* tunteisiin vetoava ja puolensa valinnut diskurssi oli syrjäyttänyt journalismin. Yleisesti ottaen Venäjän viranomaiset ovat sitten Tšernobylin ja Nord-Ostin epäonnistumisten oppineet kontrolloimaan mediarepresentaatioita, eikä sähköisessä mediassa ole käyty keskustelua siitä, kuka on vastuussa kaappauksen päättymisestä verilöylyyn – ainoa Beslanin seurauksena työpaikkansa menettänyt on ollut *Izvestijan* päätoimittaja. Presidentti Putinin tv-puhe Beslanin kaappauksen päätyttyä oli hätkähdyttävä. Korostamalla sitä, kuinka kyseessä on haaste koko maalle, se muistutti hyvin paljon presidentti Bushin puheita syyskuun 11. päivän iskujen jälkeen. Toisaalta pyrkimyksissä yhdistää kansa hyödynnettiin myös neuvostoajan fraaseja. Putinin puheessa Toinen ulkoistettiin: presidentti nosti esiin heikon rajavalvonnan – niin idässä kuin lännessä – ongelmana turvallisuudelle. Kaiken kaikkiaan islam tuntuu ottaneen venäläisessä ajattelussa juutalaisten paikan Toisena.

Anna Brodskyn kiihkeä esitelmä kirjailija Jevgeni Haritonovista käsittelee antisemitismia. Brodskyn mukaan modernistisine esteettisine ihanteineen pysähtyneisyyden ajan Neuvostoliitossa itsensä umpikujaan ajaneelle Haritonoville nationalismi ja antisemitismi näyttäytyivät keinoina saavuttaa yhteys haaveeksi jääneeseen kuvitteelliseen lukijaansa. Brodsky peräänkuulutti kirjallisuuden moraalialia ja ihmetteli, miten vuonna 1993 ilmestyneissä Haritonovin kootuissa teoksissa julkaistuissa aikalaisten muistelmissa eturivin kirjailijat vaikenevat Haritonovin

antisemitismistä – jatkaen siten jo Viktor Shklovskin ja Venedikt Jerofejevin Rozanov-tutkimissaan aloittamaa perinnettä. Haritonovilta on tulossa uudet, kommentaarein varustetut kootut teokset ja muutenkin tutkimuksen hänestä voidaan odottaa lisääntyvän – on mielenkiintoista seurata paikataanko niissä Brodskyn esiin nostama puute.

Yksi sessio oli omistettu *stjobin* ilmiölle neuvostorockin historiassa, mm. Majk Naumenkon, Boris Grebenštšikovin ja Leningrad-yhtyeen tuotannossa. Slangisana *stjob* tarkoittaa pilkallista ja ironista asennetta ja Neuvostojen epävirallisessa kulttuurissa *stjob* oli keino vetää raja omien ja muiden välille: niiden jotka ymmärsivät ironian ja niiden, jotka ottivat tekstit todesta. Tosin yhteisymmärrys käsitteen merkityksestä, *stjobin* ja ”tavallisen” ironian suhteesta, jäi esitelmässä ja niitä seuranneessa vilkkaassa keskustelussa saavuttamatta.

Aiempiä vuosina kirjallisuudentutkijat ovat olleet ehkä jopa ahkerimpia BASEES:n kävijöitä. Tänä vuonna vahvimmin ohjelmassa olivat edustettuina yhteiskuntatieteet, erityisesti politiikan tutkimus. Poliitiikan tutkimuksen paneelien puhujista vain pari oli väitöskirjan tekijä; loput olivat post doc -tutkijoita, yliopistolehtoreita tai professoreita. Britannian Venäjä, Valko-Venäjä, Ukraina -tutkimuksen ”eliitti” olikin hyvin edustettuina (puheenjohtajat, diskussantit ja asiantunteva yleisö mukaan lukien). Suomen vastaavaan tapahtumaan VIEPÄän verrattuna Valko-Venäjän ja Ukrainan politiikka oli huomattavasti enemmän esillä. Stephen White, Margot Light ja Roy Allison olivat juuri palanneet Valko-Venäjän matkaltaan. *Belarus Between East and West* -pyöreän pöydän keskustelussa Margot Light totesi, että haastattelujen perusteella viranomaisilla ja opposition edustajilla

oli hyvin yhtenevät näkemykset Valko-Venäjän ulkopoliittisesta linjasta. Viisi vuotta sitten tehtyihin haastatteluihin verrattuna toimijoilla oli selkeämpi käsitys siitä, että Valko-Venäjä on nähtävä osana Eurooppaa, mutta myös suvereenina valtiona, jonka tulisi olla yhteistyössä sekä Euroopan että Venäjän kanssa. Sen sijaan IVY-yhteistyöhön, mukaan lukien Valko-Venäjän ja Venäjän valtioliitto, suhtauduttiin nyt huomattavasti varauksellisemmin. Kommunismin jälkeistä poliittista osallistumista Venäjällä, Valko-Venäjällä ja Ukrainassa käsiteltiin Stephen Whiten, Derek Hutchesonin ja Elena Korostelevan paneelissa. White kuvasi tilannetta yleisesti näissä maissa todeten, että formaali poliittinen osallistuminen on vähentynyt ja samalla myös usko siihen että äänestämällä voisi vaikuttaa politiikkaan. Hutcheson ja Korosteleva ovat huomanneet tutkiessaan kansalaisten tukea demokratialle (esim. luottamusta poliittisiin instituutioihin ja osallistumista vaaleihin ja kansalaisjärjestöihin), että Valko-Venäjä muodostaa poikkeuksen Venäjään ja Ukrainaan verrattuna. Siellä luottamus demokratiaan ja osallistuminen vaaleihin on korkeampaa, lähellä uusien EU-maiden tasoa.

Paneelissa *Post-Soviet Russian Foreign Policy, The European Union and Russia: What Kind of Partnership?* Pete Duncan käsitteli oligarkkien vaikutusta Venäjän ulkopoliittikkaan ja vertaili Jeltsinin ja Putinin valtakausia. Putinin kauden erilaisuuden korostaminen oli yleensäkin yleinen teema esityksissä. Duncan pohti mm. kysymystä, miten pitkälle oligarkit olivat toimineet omien taloudellisten intressiensä pohjalta ja miten pitkälti valtion agentteina. Jenny Mathers esitteli tutkimustaan Venäjän rauhanturvaoperaatioista IVY-maissa. Mathers totesi, että Venäjällä ja ”lännellä” on hyvin erilainen

käsitys rauhanturvaamisesta, operaatiot oikeutetaan lännessä yksilöiden, siviilien kärsimysten estämisellä, heidän turvallisuutensa takaamisella. Sen sijaan Venäjällä operaatio oikeutetaan valtion turvallisuudella, sen vakaudella, jota ilman ei myöskään yksilöiden turvallisuutta voida taata. Lisäksi toisin kuin yleensä ”lännessä” operaatioilla Venäjän rauhanturvaoperaatioilla ei ole YK:n valtuutusta ja venäläiset ovat myös yleensä suoraan konfliktin osapuolia.

Graham Timmins, Paul Flenley ja Irina Busygina tarjosivat osittain eriväviä, osittain yhteneväisiä kuvia Venäjän ja EU:n välisistä suhteista. Erityisesti Timmins korosti EU:n täydellistä epäonnistumista Venäjän politiikassaan. Timminsin mukaan ”mahdollisuuksien ikkuna” (*window of opportunities*) oli avoinna EU:lle, kun Putin tuli valtaan, mutta nyt tuo ikkuna oli sulkeutunut. EU on tehnyt kaksi pääasiallista virhettä: ensinnäkin se oli kohdellut Venäjää kuin potentiaalista jäsenkandidaattia, toiseksi EU:ssa ei ole ollut ymmärrystä siitä, minkälainen Putinin Venäjä on. EU:n olisi nyt päätettävä, pyrkiikö se edelleen esiintymään normatiivisena valtana (*as a normative power*) vai siirtyykö se tasaveroisempaan suhteeseen ja toimimaan molempien intressien pohjalta (*interest bargaining*). Irina Busygina korosti sitä, kuinka erilaiset Jeltsinin ja Putinin kaudet olivat myös suhteessa EU:hun. Busyginan mukaan toisin kuin Jeltsin, Putin ei tarvitse mitään lisälegitimaatiota vallalleen, hän ei tarvitse Eurooppaa puolelleen samalla tapaa kuin Jeltsin. Riippuvuus-suhde on nyt Venäjän eduksi: EU on riippuvainen Venäjän sähkö-, öljy- ja kaasutoimituksista. Paul Flenleyn esitys herätti eniten vastustusta. Hän iloitsi siitä, että Putin on tuonut Venäjän ja EU:n suhteisiin vakautta ja jatkuvuutta: enää Venäjän ulkopoliitikassa ei-

vät kiistele keskenään presidentin hallinto ja eri ministeriöt. Mm. Neil Robinson totesi, että kyse ei ole siitä, etteikö presidentin hallinnolla ja eri ministeriöillä enää olisi erilaisia käsityksiä ja intressejä vaan siitä, että ne on nyt vaiennettu. Flenleyn mukaan Venäjän ulkopolitiikkaa yleensä ja EU-suhteita erityisesti kuvaa pragmaattis-nationalistinen linja, jossa yhteistyön perustana ovat yhteiset intressit.

Viimeisessä sessiossa Richard Sakwa kuvasi Beslanin tapah- tumia käännekohtaksi Venäjän politiikassa. Hänen mukaansa Beslan oli Venäjän oma 9/11. Sakwa oli otsikoinut esityksensä

Putin's "Constitutional Coup" of 13 September 2004. Sakwa totesi, etteivät nämä uudistukset ole sinällään perustuslain vastaisia (*anti-constitutional*) vaan para- perustuslaillisia (*para-constitutional*). Vaikkeivat uudistukset siis olekaan perustuslain vastaisia, niin ne eivät suinkaan vahvista perustuslaillista järjestystä tai tee hallitusta tehokkaammaksi. Marie Mendras korosti ristiriitaa, joka tulee esiin siinä, että Putin tuli valtaan aikomuksenaan vahvistaa valtiota, mutta sen sijaan Putinin kaudella kaikki yhteiskunnalliset instituutiot ovatkin heikentyneet ja tulleet vähemmän tilivelvol-

lisiksi (*accountable*). Putinilla oli jonkinlainen harhakäsitys siitä, että aluehallinto (*regional government*), byrokratia, olisi valtion yhtenäisyyden vihollinen. Todellisuudessa Mendrasin mukaan tilanne on kuitenkin päinvastainen: federalismi onkin odottamaton, mutta paras ystävä valtion yhtenäisyydelle.

Brittiläinen keskustelukulttuuri on vilkas, silti aina kohtelias ja kannustava. Nuorelle tutkijalle BASEES onkin miellyttävä tilaisuus hakea kommentteja työlleen sekä solmia kontakteja.

**Ulla Hakanen
ja Sirke Mäkinen**